

DE ONDERSTROMEN IN DE PRIVATE VEILIGHEIDSZORG

Marc COOLS*

1. Inleiding

Het bestaan, de groei, en de evoluties van de private veiligheidszorg zijn zeer dikwijls het onderwerp van polemische discussies tussen voor- en tegenstanders en tussen 'rekkelijken', 'preciezen' en 'autonomen'.¹ Omtrent dit onderwerp kruisen sociaal-etatisten en (neo-)liberalen vaak de degens in het sociaal, economisch en politiek-ideologisch debat. Ook in de academische middens blijft de private veiligheidszorg vaak de gemoederen bedaren. Alsof door al deze (tegengestelde) visies de kous wetenschappelijk af zou zijn. In onze korte bijdrage wensen we de naar onze mening aanwezige 'onderstromen' in de private veiligheidszorg te omschrijven. Hopelijk zal elkeen die in de toekomst meent een wetenschappelijke bijdrage te moeten leveren in dit debat dan misschien aandacht hebben voor deze onderstromen. De huidige 'kretologie' zou dan plaats kunnen maken voor meer wetenschappelijke inzichten.

Kijken naar een stroom of een rivier heeft altijd iets fascinerend. Met een 'panta rhei' in het achterhoofd stelt men vooral een permanente beweging vast zonder er bij stil te staan dat men slechts de deining van het oppervlaktewater ziet en hoort. De onderstromen zijn niet zicht- en hoorbaar maar bepalen wel in grote mate de spiegel van het oppervlaktewater. Zo ook bij de private veiligheidszorg. Men kan de private veiligheidszorg waarnemen maar men staat niet langer stil bij de steeds wijzigende onderstromen die op diverse gebieden in de maatschappij (de veiligheidsstaat en de globalisering), de bestuurskunde (de 'state failure' en het 'managerialism') en de wetenschap (de criminologie, de forensische dienstverlening en de 'law and economics' benadering) aanwezig zijn.

Onze bijdrage vertrekt van een omschrijving van de private veiligheidszorg enerzijds en een historische noot anderzijds om deze vervolgens inhoudelijk te verduidelijken. Ook de onderstromen worden weergegeven teneinde in ons besluit het schijnbaar ideologisch discours in zijn juiste verhouding te plaatsen.

2. De private veiligheidszorg

De door en voor elkaar gebruikte concepten in het domein van de private veiligheidszorg, de private politie of bewaking, beveiliging en opsporing zijn van

* Docent bewakings- en beveiligingsmanagement aan de Vrije Universiteit Brussel, private politie en justitie aan de Universiteit Gent en expert op het kabinet van de Minister van Justitie.

1. B. HOOGENBOOM, "Een gesloten, geblindeerd universum. Naar een herdefiniëring van toezicht, controle en opsporing", in B. HOOGENBOOM, R. KAMERLING, J. KUIJL, M. PHELIFFER, C. SCHAAP, *Privatisering van toezicht en opsporing*, Den Haag, Koninklijke Vermande, 2000, 11-29.

oorsprong Noord-Amerikaanse fenomenen.² Net als bij de reguliere veiligheidszorg is er in de private veiligheidszorg ruimte voor: preventie, ordehandhaving, opsporing, informatie-inwinning en adviesverlening. De activiteiten in de private veiligheidszorg worden vaak met de Engelse bewoordingen: 'private policing', 'non-public policing', 'private security', 'private investigation', 'private justice', 'security management' en 'security consultancy' aangeduid.

In de literatuur vinden we voor de private veiligheidszorg ook de begrippen: 'crime control industry',³ 'police-industry complex',⁴ 'la société de sécurité maximale',⁵ 'market in social control',⁶ 'economy of security',⁷ en de 'veiligheidsindustrie'⁸ terug. Ook in Europa en in België in het bijzonder is de private veiligheidszorg prominent aanwezig⁹ en functioneert ze in een markt, als de plaats waar vraag en aanbod elkaar ontmoeten en beslissingen worden genomen die aanleiding geven tot productie, consumptie en prijsvorming van goederen en diensten, binnen de democratische rechtsstaat.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld Frankrijk¹⁰ of het Verenigd Koninkrijk¹¹ is het historisch onderzoek naar de evolutie van de private politie in België slechts fragmentarisch aanwezig.¹² Nochtans mag een kort historisch overzicht van de private veiligheidszorg in België in deze bijdrage niet ontbreken. In ons land werd een eerste periode gekenmerkt door een private politie die we kennen onder de naam 'garde bourgeoise', 'schutterij' of 'burgerwacht'. Ze bestond vanaf de 2de helft van de 19de eeuw tot en met het einde van de 1ste wereldoorlog. Haar taak was gericht op openbare ordehandhaving en bescherming van het particuliere bezit van de burgerij. Het was geen commerciële entiteit.¹³ In de uitbouw van onze centrale staat, met een duidelijke optie voor een gemilitariseerde

-
2. M. GILL, J. HART, "Historical perspectives on private investigations in Britain and the US", *Security Journal* 1996, afl. 7, 273.
 3. N. CHRISTIE, *Crime Control as Industry*, London, Routledge, 1993, 11-15.
 4. L. VAN OUYTRIVE, T. DECORTE, W. VAN LAETHEM, *Private Bewaking en Opsporing en de Grondrechten van de Mens*, Brussel, Uitgeverij Politea vzw, 1995, 156.
 5. G. MARX, "La société de sécurité maximale", *Déviante et Société* 1988, Vol. 12, No 2, 147-166.
 6. I. TAYLOR, *Crime in Context*, Cambridge, Polity Press, 1999, 187-222.
 7. D. NOGALA, F. SACK, "Private reconfigurations of police and policing – the case of Germany", in J. SHAPLAND, L. VAN OUYTRIVE, *Policing and Security: social control and the public/private divide*, Paris, L'Harmattan, 1999, 63.
 8. B. HOOGENBOOM, *Particuliere recherche: een verkenning van enige ontwikkelingen*, 's-Gravenhage, SDU uitgeverij, 1988, 7.
 9. F. VAN DIJK, J. DE WAARD, *Publieke en private veiligheidszorg: nationale en internationale trends*, Den Haag, Ministerie van Justitie, oktober 2000, 30 p.; R. OTTENS, H. OLSCHOK, S. LANDROCK, *Recht und Organisation privater Sicherheitsdienste in Europa*, Stuttgart, Richard Boorberg Verlag, 1999, 779 p.; J. DE WAARD, J. VAN DER HOEK, *Particuliere Beveiliging: omvang, wet- en regelgeving in Nederland en Europa*, Directie Criminaliteitspreventie, 's-Gravenhage, Ministerie van Justitie, december 1991, 100 p.
 10. D. KALIFA, *Naissance de la police privée: Détectives et agences de recherches en France 1832-1942*, Mesnil-sur-l'Estrée, La Librairie Plon, 2000, 334 p.; C. DELOIRE, *Histoires secrètes des détectives privés*, Saint-Amand-Montrond, JC Lattès, 2001, 294 p.
 11. L. JOHNSTON, *The Rebirth of Private Policing*, Routledge, London, 1992, 251 p.; T. JONES, T. NEWBURN, *Private Security and Public Policing*, Oxford, Clarendon Press, 1998, 288 p.
 12. L. VAN OUYTRIVE, Y. CARTUYVELS, P. PONSAERS, *Sire, ik ben ongerust, geschiedenis van de Belgische politie 1794-1991*, Uitgeverij Kritak, Leuven, 1992, 367 p.; H. CLOET, *Historische Analyse van de Private Bewakingssector in België*, licentiaatsscriptie, Gent, 2001, ongepubliceerd, 77 p.
 13. W. VAN GEET, *De Burgerwacht van Antwerpen*, Antwerpen, De Vlijt, 1981, 227 p.

ationale en lokale reguliere politie, was er gauw geen plaats meer voor deze 'goede familievaarders'. Het spreekt voor zich dat ook de opkomende arbeidersbeweging geen voorstander was van deze instelling.

Het interbellum, gekenmerkt door sociale en politieke agitatie, was de voedingsbodem voor de opkomst van private militias. De straatgevechten tussen fascistische en communistische militias deden de toenmalige burgerlijke partijen de wetten van 29 juli 1934 en 4 mei 1936 stemmen. Ze verboden elke private militia of elke organisatie van private personen, waarvan het oogmerk is geweld te gebruiken of het leger of de politie te vervangen, zich met deze actie in te laten of in hun plaats op te treden. Ook toen namen burgers politietaken op. Paradoxaal genoeg leidde dit verbod wel tot de creatie van een wettelijk bestaansrecht voor de andere niet-politieke en zuiver commerciële private veiligheidszorg bij wijze van afwijking op hoger genoemde wetten.

Het bleef vervolgens stil tot de jaren '80. Ook het sporadisch criminologisch onderzoek bleef beperkt tot enkele algemeenheden. Incidenten met extreem-rechts en de private politie enerzijds en met de politiek-syndicale informatie-verzameling door de reguliere politie- en inlichtingendiensten anderzijds deed de zogenaamde 'Commissie Wyninckx' of het Parlementair Onderzoek betreffende de problemen in verband met de ordehandhaving en de private militias het leven zien. Een in de tijd beperkte aanzet tot kritisch nadenken over de private politie.

Het is uiteindelijk wachten tot 1989 onder de regering-Martens VIII vooraleer het politieke en wetenschappelijke spectrum de private politie zal aanpakken door middel van een wetgevend arsenaal. Op 10 april 1990 was er de Wet op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten¹⁴ (Bewakingswet) en op 19 juli 1991 deze tot regeling van het beroep van privé-detective¹⁵ (Detectivewet).

De aanvankelijk in het vooruitzicht gestelde wet die de beveiligingsadviseurs ging reglementeren is er nooit gekomen. Deze beleidskeuze werd gemotiveerd door te stellen dat de sector van de adviesverlening te marginaal en te verspreid is over de meest diverse actoren in de wereld van de private veiligheidszorg om van een hoofdberoep te kunnen spreken.¹⁶ Wel kwam er op 13 oktober 1995 de Omzendbrief betreffende de burgerwachtinitiatieven. *In concreto* betekende dit dat de burger de toelating heeft om initiatieven te nemen onder de vorm van een reactieve medewerking, lees informatie door te geven, aan de reguliere politie. Deze omzendbrief schept het juridisch kader voor de buurt- en winkelinformatienetwerken en wordt momenteel door de Minister van Binnenlandse Zaken, Duquesne, herzien om dit kader te verduidelijken. Op 9 juni 1999 werd de Bewakingswet uitgebreid naar de zogenaamde 'portiers' en andere veiligheids-

14. Wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten, *B.S.* 29 mei 1990.

15. M. COOLS, "Evoluties in de Belgische sector van private politie, bewaking en beveiliging", 45-50 in T. BOOT, H. HEIJBOER, R. MEIJER, *Beveiligings Jaarboek 1997*, Deventer, Noorduijn, 1996, 481 p.; Wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective, *B.S.* 2 oktober 1991.

16. W. VAN LAETHEM, *Onderzoek naar de organisatie en de werking van adviseurs inzake beveiliging*, Leuven, s.d., 157-158.

agenten bij evenementen.¹⁷ Ook de Voetbalwet of de Wet van 21 december 1998 betreffende de veiligheid bij voetbalwedstrijden laat ruimte en schept verplichtingen in hoofde van de organisatoren met betrekking tot activiteiten in het kader van de private veiligheidszorg.¹⁸

Het is pas met het aantreden van de regering-Verhofstadt op 12 juli 1999 en haar justitieminister, Marc Verwilghen, dat de private politie aan de top van de politieke belangstelling staat. Tegenstanders zagen hierin echte privatiseringen daar waar de minister alleen maar het concept integrale veiligheidszorg wenste uit te werken.¹⁹ Deze discussie werd gevoerd naar aanleiding van het opstellen van het Federaal Veiligheids- en detentieplan²⁰ waar er een aantal projecten worden weerhouden die expliciet verwijzen naar de taak van de burger, het bedrijfsleven en de private politie. Deze zijn bijvoorbeeld: het geweld in het openbaar vervoer, de bewaking en beveiliging van zelfstandige ondernemers, het permanent overlegplatform bedrijfsbeveiliging, de diefstallen van en zwendel in voertuigen en de gemeentelijke preventie.

3. De private veiligheidszorg inhoudelijk bekeken

In het raam van onze bijdrage en rekening houdende met de taakstelling van de reguliere veiligheidszorg wensen we de private veiligheidszorg te definiëren als 'een geheel van activiteiten bestaande uit: preventie, ordehandhaving, opsporing, informatie-inwinning en adviesverlening inzake criminaliteit, overlast en onveiligheidsgevoelens en die op een vrije markt complementair en concurrentieel door private (rechts)personen tegen betaling worden aangeboden aan private en publieke (rechts)personen'.

De preventieve taken of de bewaking en 'surveillance'²¹ die in de private veiligheidszorg bestaan kunnen fenomenologisch worden weergeven aan de hand van een overzicht dat door een aantal auteurs werd ontwikkeld. Onnodig te stellen dat het dit aspect van de private veiligheidszorg is dat in het verleden het meest werd onderzocht. Daar waar H. DRAPER zich nog beperkt tot het waarden-transport, de bewaking en de technologische beveiliging²² gaat H. HEIJBOER al verder. Hij onderscheidt: de nachtveiligheidsdiensten, de beveiligingsbedrijven, de bedrijfsbeveiligingsdiensten, de geldtransportbeveiligingsbedrijven, de alarmcentrales en de lijfwachtorganisaties.²³ J. FRENCH verduidelijkt de sector dan weer door te verwijzen naar activiteiten zoals: begeleiden of verrichten van geld-en waardentransporten, het verschaffen van bewakingsdiensten, het surveilleren

17. Wet tot wijziging van de Wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten, B.S. 29 juli 1999.

18. Wet van 21 december 1998 betreffende de veiligheid bij voetbalwedstrijden, B.S. 3 februari 1999.

19. M. COOLS, "Privatisering van toezicht en opsporing door een Belgische bril", in B. HOOGENBOOM, R. KAMERLING, J. KUIJL, M. PHEIJFFER, C. SCHAAP, o.c., 63-73.

20. M. VERWILGHEN, *Federaal Veiligheids- en Detentieplan*, Brussel, Ministerie van Justitie, 2000, 215 p.

21. A.B. HOOGENBOOM, L. MORRE, "Honderden Kleine Theaters van Bestrafing: de verspreiding van de politiefunctie", DD 18 (1988) afl. 5, 437.

22. H. DRAPER, *Private Police*, Harmondsworth, Penguin Books Ltd, 1978, 49-101.

23. H. HEIJBOER, "Particulier politiewezen", DD 9 (1979), 6-7.

en het leveren van alarminstallaties.²⁴ In de toenmalige schaarse Belgische literatuur houdt men het vooral op het verschil dat bestaat tussen bewakingsondernemingen en interne bewakingsdiensten²⁵ of tussen de bewakingsactiviteiten, de geld- en waardentransporten en de elektronische beveiliging.²⁶ Bovenal is het in deze preventieve component van de private veiligheidszorg bij wijze van afronding noodzakelijk een onderscheid te maken tussen enerzijds 'contract' en 'in-house security'²⁷ en tussen anderzijds de zogenaamde manbewaking en de technisch-elektronische beveiliging.²⁸

De wetgever wenste met de Bewakingswet: een verbetering van de kwaliteit van de ondernemingen en het daarin tewerkgesteld personeel te bekomen, elke vorm van machtsoverschrijding of inmenging in de eigenlijke politionele taken te voorkomen, de overstapmaatregelen van een regulier politiekorps of van bepaalde ambten sterk te beperken, een zo effectief mogelijke controle- en sanctiesysteem op te richten en het inschakelen van bewakingsondernemingen door publiekrechtelijke rechtspersonen te limiteren.²⁹ Artikel 1 van de Bewakingswet stelt dat een bewakingsonderneming elke rechtspersoon of natuurlijke persoon is die een activiteit uitoefent bestaande in de blijvende of tijdelijke levering aan derden van diensten van: toezicht op en bescherming van roerende of onroerende goederen; bescherming van personen; toezicht op en bescherming bij het vervoer van waarden; beheer van alarmcentrales; toezicht op en controle van personen met het oog op het verzekeren van de veiligheid op voor het publiek toegankelijke plaatsen. Een interne bewakingsdienst is dan weer krachtens artikel 2 elke dienst die door een natuurlijke persoon of een rechtspersoon ten eigen behoeve en op voor het publiek toegankelijke plaatsen georganiseerd wordt in de vorm van: toezicht op en bescherming van roerende of onroerende goederen; bescherming van personen; toezicht op en bescherming bij het vervoer van waarden; toezicht op en controle van personen met het oog op het verzekeren van de veiligheid op voor het publiek toegankelijke plaatsen. In de zin van artikel 3 wordt een beveiligings-onderneming omschreven als elke natuurlijke persoon of rechtspersoon die een activiteit uitoefent bestaande in de blijvende of tijdelijke levering aan derden van diensten van conceptie, installatie, onderhoud of herstellingen van alarmsystemen en alarmcentrales.

Het gegeven dat de private veiligheidszorg ook actief is in de private en/of publieke ordehandhaving is niet zo evident. Terecht werden organisaties met een politieke of gewelddadige finaliteit terzake door de overheid bestreden. We denken hierbij in de naoorlogse periode aan de activiteiten van het 'Front de la Jeu-

24. J. FRENCH, "Particuliere beveiligingsorganisaties", *Justitiële Verkenningen* 1981, afl. 6, 35.

25. A. D'ARIAN, "Contribution du secteur privé à la neutralisation de la délinquance en Belgique", *Rev. dr. pén.* 1979, 546-550.

26. R. DEDECKER, *La Sécurité Privée dans l'Europe des douze*, Brugge, Politea a.s.b.l., 1991, 44-114.

27. F. OCQUETEAU, "Police(s) privées, sécurité privée: nouveaux enjeux de l'ordre et du contrôle social", *Déviance et Société*, 1986, Vol. 10, No 3, 256.

28. B. GEORGE, M. BUTTON, *Private Security*, Leicester, Perpetuity Press, 2000, 53-113; N. CHRISTIE, *o.c.*, 104.

29. Wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten, M.v.T. Senaat 1998-89, nr. 775/1.

nese' en de 'Vlaamse Militanten Orde'.³⁰ Ook het optreden van de 'Wackenhut Corporation' in de City 2 te Brussel in de jaren '70 spreekt voor zich.³¹ Recent was er nog het optreden tegen de 'Hells Angels' in Ranst en Gentbrugge. Los van deze politieke en gewelddadige excessen is het ook moeilijk om de activiteiten van de buurtinformatienetwerken, de winkelinformatienetwerken, de stads-, bus-, trein- en 'blokwatchers' hieronder te plaatsen. Men zou ze in onze opdeling eerder bij de preventie of de informatie-inwinning plaatsen. Eenvoudiger is het om de activiteiten van de 'voetbalstewards' en de 'portiersdiensten' onder deze hoofding te plaatsen. Het was T. DECORTE die als eerste in ons land oog had voor de private-politiezorg in relatie tot de ordehandhaving in de recreatiesfeer. In discotheken, op popfestivals en rockconcerten en in de consumptiesector bij grootwarenhuizen en winkelcentra.³² In dezelfde periode werd dit fenomeen nog verder wetenschappelijk onderzocht met betrekking tot de bestrijding van winkeldiefstal, de bewaking van voetbalstadions en de methoden van bewaking in megadancings.³³ Het optreden van de voetbalhooligans behoeft geen verdere casuïstiek³⁴ en inzake de portiersdiensten moet het volstaan te verwijzen naar de bestaande 'portiersoorlog' in sommige steden en de operatie 'Door' die door de reguliere politie werd uitgevoerd om de sector conform de Bewakingswet te doen functioneren. In Mechelen zijn er dan weer initiatieven om een publiek-private samenwerking rond de portiers mogelijk te maken.³⁵ De Voetbalwet legt in hoofde van de organisatoren van nationale en internationale voetbalwedstrijden de verplichting op om alle noodzakelijke voorzorgsmaatregelen te nemen om schade aan personen en goederen te voorkomen. Ze dienen met de politiediensten een protocolakkoord af te sluiten en te voorzien in een behoorlijk gemandateerde veiligheidsverantwoordelijke en in voldoende mannelijke en vrouwelijke stewards. Veiligheidsmaatregelen met betrekking tot de verkooppunten, de toegangscontrole en het gebruik van camera's zijn evenzeer gereguleerd.³⁶ Men zou de activiteit 'toezicht op en controle van personen met het oog op het verzekeren van de veiligheid op voor het publiek toegankelijke plaatsen' uit de Bewakingswet kunnen kaderen binnen de ordehandhaving in bijvoorbeeld discotheken en andere publieke evenementen. In het bijzonder denken we hierbij aan de in artikel 8 § 6 bepaalde toegangscontrole van kledij en handbagage. Het is in deze context dat men de Bewakingswet eerder als de Portierswet definieert.³⁷ Daar zelfregulering niet mogelijk is gebleken, heeft de

30. C. BRAECKMAN, M. DE KOCK, *We leven toch in een vrij land? Rechten en Vrijheden in België*, Leuven, Kritak, 1980, 109-115.

31. C. BRAECKMAN, M. DE KOCK, o.c., 87-96.

32. T. DECORTE, "Methoden van Bewaking gehanteerd in winkelcentra, megadancings en voetbalstadions" in L. VAN OUTHRIE, T. DECORTE, W. VAN LAETHEM, *Private Bewaking en Opsporing en de Grondrechten van de Mens*, Uitgeverij Politeia vzw, Brussel, 1995, 29.

33. W. VAN LAETHEM, T. DECORTE, R. BAS, *Private politiezorg en grondrechten*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 1995, 13-123.

34. O. ADANG, *Hooligans, autonomen, agenten: geweld en politie-optreden in relsituaties*, s.l., Sam-som, 1998, 146 p.; K. VERLEYEN, S. DE SMET, *Hooligans*, Leuven, Davidsfonds, 1997, 126 p.

35. X., "Inschakeling van private bewakingsfirma's op openbaar domein", *Politiejournaal*, 31 mei 2001, afl. 10, 9; X., "Mechelen wil privé-bewaking naast politie", *Private Veiligheid*, april 2001, afl. 8, 6.

36. X., "De Voetbalwet", *Politiejournaal*, 15 maart 1999, afl. 5, 2-3.

37. X., "De 'Portierswet' in voege", *Politiejournaal*, 30 november 1999, afl. 19, 13.

wetgever ingegrepen en beoogde deze een sanering, een aparte regelgeving, een wettelijke regeling van de toegangscontrole, een verbod om op de openbare weg op te treden en een andere opleiding.³⁸ De meest recente wijziging aan de Portierswet betreft het verbod om fooien te ontvangen.³⁹

Privé-detectives hebben steeds tot ieders verbeelding gesproken.⁴⁰ Deze laatsten werden door E. MANDEL in zijn essay over de ontspanningsliteratuur trefend omschreven als de 'people of the abyss'.⁴¹ Zo heeft de bekendste onder hen, de Franse crimineel en latere privé-detective, E.-F. VIDOCQ zijn onsterfelijkheid bereikt door in tal van boeken, geschriften, toneelstukken en films de hoofdrol te spelen.⁴² Net als de uit Schotland geëmigreerde Amerikaan A. PINKERTON⁴³ die het, in 1855 als oprichter-zaakvoerder van het Pinkerton National Detective Agency, wist te brengen tot vertrouweling in de A.Lincoln-administratie, de hendaagse Duitser W. MAUSS⁴⁴ en sinds kort ook A. ROGGE naar aanleiding van de zogenaamde Belgische affaires,⁴⁵ hebben deze toch wel markante persoonlijkheden de beeldvorming inzake de privé-detective nogmaals en blijvend gestigmatiseerd.

We zijn de mening toegedaan dat het begrip private opsporing zich nog altijd het best laat omschrijven door de fenomenologische definitie van B. HOOGENBOOM. Hij brengt het gegeven private opsporing in relatie tot de figuur van de particuliere rechercheur of detective. In Nederland had hij het destijds over de eerste en tweede generatie privé-detectives. De privé-detective van de eerste generatie hield zich vooral bezig met onderzoeken naar vermiste personen en echtscheidingen. Het betrof vooral éénmanszaken. De tweede generatie, sinds de jaren '80 bevolkt met ex-reguliere politieambtenaren, trof men aan in grotere kantoren en richtten hun activiteiten eerder op opdrachten uit het bedrijfsleven.⁴⁶ Zijn omschrijving van de private opsporing luidt: "Het is een recherche-onderzoek dat een werkwijze kent die, behoudens inzet van dwangmiddelen, vergelijkbaar is met die van de politie (verhoor, observatie, sporenonderzoek ...) en die als doelstelling het beslechten van conflicten in de zin van schadevaststelling

38. Wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten, *M.v.T. Kamer* 1998-99, nr. 2027/1; J. CAPPELLE, "De Toezichthouder onder Toezicht", *Private Veiligheid*, november 1999, afl. 2, 24-28.

39. F. SCHEEMAKER, "Nieuwe aanpassing van de bewakingswet ter discussie in de kamer", *Politie-journaal*, 15 mei 2001, afl. 9, 13; J. CAPPELLE, "Nieuwe wetgeving voor de bewakings- en beveiligingssector", *Private Veiligheid*, juli 2001, afl. 9, 44; wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten, Kamer, 17 mei 2001, Doc 50 1142/006.

40. M. BENTON, *The Illustrated History of Crime Comics*, Dallas, Taylor Publishing Company, 1993, 166 p.; A. MASTERS, Schrijvers als spionnen, Kwadraat, Utrecht, 1989, 252 p.; R. ROMBOUT, *De James Bond Saga*, Leuven, Fontein, 1995, 207.

41. E. MANDEL, *Delightful Murder: a Social History of the Crime Story*, London, Pluto Press, 1984, 52.

42. E. PERRIN, *Vidocq: Bagnard, mouchard et grand policier*, Saint-Armand-Montrond, Cameron, 1995, 9-12; H. KRESSE, *Vidocq, de eerste detective*, Zutphen, Boumaar, 1995, 3-5; B. ROY-HENRY, *Vidocq du bagné à la prefecture*, Paris, l'Archipel, 2001, 357 p.

43. J. MACKAY, *Allen Pinkerton, the Eye Who Never Slept*, Edinburgh, Mainstream Publishing, 1996, 7-13.

44. X., "Männer ohne Gesetz, Agenten-Krimi Mauss/Schmidbauer", *Der Spiegel*, 50, 1996, 30-44.

45. A. ROGGE, *Het riool van België*, Antwerpen, Kritak, 1996, 274 p.

46. B. HOOGENBOOM, o.c., 33-39.

en herstel tussen partijen inhoudt.”⁴⁷ De private opsporing is terug te vinden in de verzekeringssector, de schade-expertisebureaus, in de bedrijfsbeveiliging, bij de particuliere recherche, in het domein van de handelsinformatie en bij de private justitie.⁴⁸ Een eerder beknopte definitie is dan weer terug te vinden bij M. GILL, J. HART en J. STEVENS. Voor hen is de privé-detective “an individual who either runs or is employed by a business which provides investigative services for a fee”.⁴⁹ In hun historisch overzicht plaatsen ze de eerste generatie privé-detectives vooral onder de noemer van de ‘divorce detectives’. Terecht wordt ook hun optreden bij sociale conflicten belicht.⁵⁰ Samen met J. STEVENS hebben ze ook nog oog voor de participanten in het ruime domein van de ‘legal profession’.⁵¹ J. WILS weet de activiteiten van de privé-detectives te plaatsen in de domeinen van: de bedrijfsfraude, de autozwendel, de namaak en de verzekeringsfraude.⁵²

De Detectivewet wenste een ruim toepassingsgebied te creëren: alle private opsporing diende een wettelijke regeling te krijgen⁵³ en had geenszins de bedoeling een verdere uitbreiding van het aantal privé-detectives in de hand te werken. Regulering en sanering stonden voorop. De toenmalige regering beoogde met deze wet de realisatie van vier doelstellingen: het beroep moest uitsluitend toegankelijk worden voor betrouwbare personen met een aangepaste opleiding, de uitoefeningsvoorwaarden van het beroep werden nauwkeurig omschreven en de methodes en middelen werden aan banden gelegd, de opdrachtgever moest eveneens worden beschermd tegen bepaalde oneerlijke praktijken en er diende een controle- en sanctiesysteem te worden uitgewerkt.⁵⁴ Artikel 1 van de Detectivewet is zeer duidelijk en beschouwt de privé-detective als elke natuurlijke persoon die gewoonlijk, al dan niet in ondergeschikt verband, tegen betaling en voor een opdrachtgever activiteiten uitoefent bestaande uit: het opsporen van verdwenen personen of verloren of gestolen goederen; het inwinnen van informatie omtrent burgerlijke stand, gedrag, moraliteit en vermogenstoestand van personen; het verzamelen van bewijsmateriaal voor het vaststellen van feiten die aanleiding geven of kunnen geven tot conflicten tussen personen, of die aangewend kunnen worden voor het beëindigen van die conflicten; het opsporen van bedrijfsspionage en elke andere activiteit bepaald bij een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit.

De activiteiten zoals bepaald in artikel 1 van de Detectivewet die betrekking hebben op het inwinnen van informatie omtrent burgerlijke stand, gedrag, moraliteit en vermogenstoestand van personen en het verzamelen van bewijsmateriaal voor het vaststellen van feiten die aanleiding geven of kunnen geven tot

47. B. HOOGENBOOM, *o.c.*, 11.

48. B. HOOGENBOOM, *o.c.*, 17 – 86.

49. M. GILL, J. HART, J. STEVENS, “Private Investigators: Under-researched, Under-estimated and Under-used?”, *International Journal of Risk, Security and Crime Prevention*, Volume One, Number four, October 1996, 305.

50. M. GILL, J. HART, *o.c.*, 277-279.

51. M. GILL, J. HART, J. STEVENS, *o.c.*, 307-308.

52. J. WILS, *Betrapt op fraude*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2001, 343 p.

53. CAPPELLE, J., “De detectivewet van 19 juli 1991: enkele kritische beschouwingen”, in L. VAN OURTIVE, T. DECORTE, W. VAN LAETHEM, *o.c.*, 136.

54. M.v.T., Wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective, *Parl. St. Senaat* 1990-91, nr. 1259/1.

conflicten tussen personen, of die aangewend kunnen worden voor het beëindigen van die conflicten horen thuis in de context van de private opsporing. Zelf wensen we hier echter de nadruk te leggen op het 'inlichtingenwerk' zoals het in haar reguliere vorm is voorbehouden aan de veiligheids- en inlichtingendiensten. 'Inlichtingenstudies' zijn in België vrijwel onbestaande. De werking van de reguliere inlichtingen- en veiligheidsdiensten laat staan hun samenwerking met de private politie zijn weinig of niet het voorwerp van wetenschappelijk onderzoek geweest. Samen met B. HOOGENBOOM hebben we in deze context de aandacht gevestigd op de bedrijfseconomische spionage en de informatiebeveiliging in hun meest ruime betekenis.⁵⁵ In Nederland zijn de inlichtingenstudies wel aan de orde. De openheid inzake de acties van de Philipspolitie en haar jacht op linkse medewerkers,⁵⁶ de handhaving van de bedrijfseconomische orde in de Limburgse mijnen door de Mijnpolitie en de werking van de Stichting Opleiding Arbeidskrachten Nederland⁵⁷ alsook de werking van de Inlichtingendienst Buitenland en haar 'incestueuze verhouding' met het bedrijfsleven⁵⁸ is een aanmoediging om in België dit onderzoeksdomein op te starten. Hetzelfde vinden we terug in Frankrijk waar de werking van de reguliere inlichtingen- en veiligheidsdiensten met de private sector reeds aan de orde was.⁵⁹ Deze activiteiten in ondernemingen zoals Berliet, Peugeot, Chrysler, Ford en Citroën werden uitvoerig gedocumenteerd.⁶⁰

Inzake de adviesverlening of 'security consultancy' is het noodzakelijk ons te beperken tot een fenomenologische omschrijving daar de toenmalige wetgever beslist heeft deze activiteiten buiten een legistiek kader te houden. De algemene term 'consultancy' verwijst in de eerste plaats naar het Engelse werkwoord 'to consult'. Consultancy heeft met andere woorden te maken met het proces van raadplegen, beraadslagen en/of overleggen tussen partijen. Het is een proces tussen iemand die advies vraagt en iemand die advies verleent. Het vragen, verlenen en omgaan met adviezen is met andere woorden de kern van het adviesverleningsgebeuren. Vandaag is de managementtechniek van de consultancy in het bedrijfsleven en bij de overheid gemeengoed geworden. Het adviseren is bovendien een groeiende en winstgevende economische sector geworden, een ware 'booming business'. Het zou ons te ver leiden om alle gangbare definities inzake 'security consultancy', 'auditing' en 'surveying' in de literatuur weer te geven. Dit belet echter niet de kernachtige definitie van C. SENNEWALD aan te ha-

55. M. COOLS, B. HOOGENBOOM, *Kwetsbare kennis*, Alphen aan den Rijn, Samsom BedrijfsInformatie, 1996, 139 p.

56. F. DEKKERS, "De Terreur van de Philips Politie", *Haagse Post*, 25 juli 1981, 18-24.

57. B. HOOGENBOOM, "Particulier gewroet en ongekanaliseerde waakzaamheidsdrang", in P. KOEDUK, J. LINSSEN, D. ENGELN, *Verspieters voor het vaderland. Nederlandse spionage voor, tijdens en na de Koude Oorlog*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 1996, 105-129; B. HOOGENBOOM, "Privatisering van de politiefunctie", in C. FUNAUT, E. MULLER, U. ROSENTHAL, *Politie. Studies over haar werking en organisatie*, Samsom, 1999, 562-569; B. HOOGENBOOM, "Bedrijfspionage", *Justitiële verkenningen* 2001, afl. 4, 60-62.

58. B. DE GRAAFF, C. WIEBES, *Villa Maarheze, de geschiedenis van de inlichtingendienst buitenland*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 1998, 295; J. SLATS, "Nederland te klein voor BVD", *Vrij Nederland*, 26 mei 2001, 28-31.

59. G. DASQUIE, *Secrètes affaires: les Services secret infiltrent les entreprises*, Saint-Amand-Montrond, Flammarion, 1999, 323 p.

60. M. CAILLE, *Les Truands du Patronat*, Editions sociales, Paris, 1977, 305 p.

len. Een security consultant is “a person who provides security advice, information, and recommendations to management”.⁶¹ M. BUTTON plaatst de security consultancy onder de ‘professional security services’.⁶² In België komt C. MEES tot de volgende omschrijving dat: “de security consultant de privé-persoon is die, al dan niet in ondergeschikt verband, vanuit een productonafhankelijke positie, beroepsmatig voor derden gespecialiseerde adviezen, opleidingen en aanbevelingen verstrekt ter voorkoming of beheersing van criminaliteit of andere calamiteiten”.⁶³ Naar onze mening kan de adviesverlening of ‘security consultancy’ omschreven worden als “een security management-techniek, voor de private en publieke sector, die als proces met een inherente wederzijdse beïnvloeding tussen een adviesvrager en een adviesverlener plaatsvindt, onder de vorm van projectmanagement, om op basis van een analyse, keuze, implementatie en controle, die gestoeld is op een waardenvrije wetenschappelijke criminologische kennis die, de doelstellingen van de organisatie of de preventieve en/of correctieve beheersing van werknemers- en/of derdencriminaliteit realiseert”.⁶⁴

De onderwijsopdrachten die vervat zijn in de Bewakings- en Detectiewet kunnen strikt genomen ook onder de adviesverlening worden geplaatst. Inzake bewaking kunnen we verwijzen naar de volgende opleidingen: leidinggevend personeel, basisopleiding uitvoerend personeel, interventie na alarm, operator van een alarmcentrale, persoonscontrole korte type, persoonscontrole lange type, winkelinspecteur, wapenopleiding, bescherming van personen en het toezicht op en bescherming bij het vervoer van waarden. In het raam van de Detectiewet kennen we de basisopleiding, de bijscholingen en de sectoropleiding.

Voor de adviesverlening is er geen enkele wettelijke regeling voorhanden. Met betrekking tot hogergenoemde onderwijsopdrachten is er dan weer wel voorzien in een wettelijk kader. Meer bepaald met verwijzing naar de erkenning van de opleidingen en de opleidingsinstellingen in het raam van de Bewakings-⁶⁵ en Detectiewet.

4. De onderstromen

In de private veiligheidszorg kunnen we drie onderstromen zichtbaar maken. Een maatschappelijke die aandacht heeft voor de ontwikkeling van de veiligheidsstaat en de globalisering van de economie, een bestuurlijke die de ‘state failure’ en het ‘managerialism’ in kaart brengt en een wetenschappelijke die verwijst

61. C. SENNEWALD, *Security Consulting*, Boston, Butterworth-Heinemann, 1996, 6.

62. M. BUTTON, *Under-researched, Under-utilized and Underestimated, Private Security and its contribution to Policing*, Portsmouth, Institute of Criminal Justice Studies, University of Portsmouth, June 1998, 6-9.

63. C. MEES, *Security consulting in een criminologisch perspectief: naar een nieuwe markt in de private veiligheidszorg*, licentiaatsverhandeling, Brussel, VU Brussel, ongepubliceerd, 1998, 75.

64. M. COOLS, “Security Consultancy als mogelijke criminologische katalysator”, in M. COOLS, H. HAEELTERMAN, *Security Consultancy: het actieterrein van de beveiligingsadviseur in België en Nederland*, Diegem, Kluwer Editorial, 1999, 27-28.

65. Koninklijk Besluit betreffende de vereisten inzake beroepsopleiding en ervaring, de vereisten inzake medisch en psychotecnisch onderzoek voor het uitoefenen van een leidinggevende of een uitvoerende functie in een bewakingsonderneming of interne bewakingsdienst en betreffende de erkenning van de opleidingen, B.S. 12 januari 2000.

naar de wijzigingen in de criminologie, het ontstaan van een forensische dienstverlening en de 'law and economics'-benadering.

4.1. DE MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTROOM

De sociaal-etatistische⁶⁶ benadering van de veiligheidszorg lijkt tot het verleden te gaan behoren. De na de tweede wereldoorlog op krediet opgebouwde verzorgingsstaat evolueert vandaag over een risicomaatschappij⁶⁷ naar een veiligheidsstaat.⁶⁸ Dit wil zeggen dat de individuele en/of georganiseerde burger en met hem het individueel en/of georganiseerd bedrijfsleven al hun politieke aandacht concentreren op de criminaliteit, de subjectieve en objectieve onveiligheidsgevoelens en de overlast. Deze politieke aandacht wordt geponeerd als een centraal thema. In ons eigen land speelde bijvoorbeeld het (on)veiligheidsthema een belangrijke politieke rol in de op 13 juni 1999 gehouden 'moeder van alle verkiezingen'.

In de context van de verzorgingsstaat evolueerde de staat van de loutere bewaker van de gevestigde orde naar een sociale herverdelers en probleemoplosser. In België werd deze rol nog eens afgekocht met de instandhouding van een 'gewapende vrede'⁶⁹ in de periode 1945 tot en met 1980 op ideologische en levensbeschouwelijke vlaktes. De overheid, ook de Belgische, werd in de laatste decennia echter geplaatst tegenover wijzigingen in de intermenselijke belevingspatronen. De risicomaatschappij met haar negatief-defensief ideaal is nu aanwezig. Bovendien beleeft de burger een 'moral panic'. De nieuwe morele orde zou moeten gebaseerd worden op een verlangen naar veiligheid en risicoreductie. De geboorte van de veiligheidsstaat kondigt zich aan⁷⁰ en de noties risico en veiligheid worden dus politiek belangrijk.⁷¹

Door de intrede van een globale economie⁷² heeft onze maatschappij een andere dimensie gekregen. Ze zal vervolgens steeds meer economische vrijhandel kennen en ten slotte overgaan in een informatiesamenleving. 'Globalization' of mondialisering staat sinds het einde van de Koude Oorlog voor een economische vrije markt zonder grenzen. J.-M. GUÉHENNO schetst een beeld van de informatiesamenleving zonder dat er geografische landsgrenzen, naties en politiek bestaan. In de plaats ervan komt een relationele wereld – een 'global village' – met een informatiebeurs zonder sluitingstijden.⁷³ Met de G-7 top van 1995 is het eveneens 'bon ton' geworden om het te hebben over de informatiesamenle-

66. G. SORMAN, *De Liberale oplossing*, Tielt, Lannoo, 1985, 24.

67. U. BECK, *De wereld als risicomaatschappij*, Amsterdam, de balie, 1997, 120 p.

68. M. COOLS, "Integrale veiligheidszorg in perspectief", *Pretekst*, juni 1997, afl. 15, 15-17.

69. L. HUYSE, *De gewapende vrede*, Leuven, Kritak, 1980, 83 p.

70. R. VAN DER WOUDE, "Integraal veiligheidsbeleid tussen symboliek en bestuurlijke drukte", *Justitiële Verkenningen*, 1995, afl. 5, 49-61; J. BOUTELLIER, B. VAN STOKKOM, "Consumptie van veiligheid", *Justitiële Verkenningen*, 1995, afl. 5, 96-111.

71. M. COOLS, *Kwetsbare kennis. Criminele aspecten van de kennistechnologie*, niet gepubliceerd, academische redevoering bij de plechtige opening van het academisch jaar, Antwerpen, Politie-opleidingscentrum, 25 oktober 1996.

72. D. HELD, A. MCGREW, D. GOLDBLATT, J. PERRATON, *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Stanford, Stanford University Press, 1999, 515 p.; J.-M. GUEHENNO, *Het Einde van de Democratie*, Tielt, Lannoo, 1996, 127 p.

73. J.-M. GUEHENNO, *Het einde van de democratie*, Tielt, Lannoo, 1996, 53-69.

ving waarvan de 'information-highways' de virtuele exponenten zijn. Sinds de ministeriële conferentie van de wereldhandelsorganisatie te Seattle wordt de globalisering door de antiglobalisten als een geheel van 'bioboeren', vakbonden, pacifisten, radicalen,⁷⁴ NGO's, academici, journalisten, parlementairen en opiniemakers⁷⁵ in vraag gesteld en gecontesteerd. De rellen in Seattle, Nice, Göteborg en Genua plaatsen dit 'new millennium collectivism'⁷⁶ echter in een veiligheidsdiscours waardoor de juiste vragen zoals bijvoorbeeld de derdewereldschuld, het protectionisme en de duurzame ontwikkeling worden gekoppeld aan de verkeerde oplossingen. Het resultaat zal echter evolueren naar nog meer, zij het dan 'ethisch', globalisme gebaseerd op: vrijhandel, kennis en democratie.⁷⁷ Zo lijkt M. FRIEDMAN's visie 'the business of business is business' alsnog opgeld te maken doordat deze slechts functioneert in een ethisch en juridisch kader.⁷⁸

4.2. DE BESTUURLIJKE ONDERSTROOM

De discussie omtrent de publieke of private verantwoordelijkheid voor veiligheid staat in de belangstelling. Ondernemingen kunnen hierdoor diensten aanbieden die schijnbaar tot het exclusieve domein van de overheid behoren. Men kan stellen dat er een 'state failure' heeft plaatsgevonden. J.-M. GUÉHENNO komt tot deze vaststelling wanneer hij meent dat de 'onzichtbare hand' van A. SMITH het pleit blijkbaar definitief gewonnen heeft en deze dominantie van de markt evenzeer vertaalt naar de veiligheidszorg. De staat is niet langer het middelpunt waaromheen de politieke gemeenschap wordt georganiseerd. De staat blijft een belangrijke medespeler die, net als andere medespelers die met hem concurreren, elke dag zijn nut moet bewijzen. De private politiediensten vullen het minimumaanbod van de staat aan.⁷⁹ Met F. FUKUYAMA moeten we vaststellen dat zijn 'end of history'⁸⁰ een grond van waarheid bevat.

De burger, die de overheid meer en meer ziet als een wat verschoten decor waartegen hij zijn leven vorm moet geven⁸¹ wil in zijn confrontatie met criminaliteit, onveiligheid en overlast bovenal meetbare resultaten zien. Ook hier heeft de markt en het marktdenken zijn intrede gedaan. De overheidsresultaten moeten ook in verhouding staan met de fiscale inspanningen die van diezelfde burger worden geëist. Indien de overheid dit niet inzielt zal ze het voorwerp worden van wat A. DOLLE een 'staatsverduistering' noemt⁸² en zal de burger nog meer aansluiting zoeken bij de private sector. Het bedrijfsleven met inbegrip van het management wordt als dominant model naar voor gebracht. Actoren uit de privé-

74. R. BYL, E. POMPEN, "Vechten tegen de verkeerde vijand", *Trends*, 20 september 2001, 42-50.

75. D. HENDERSON, *Anti-liberalism 2000*, London, The Institute of Economic Affairs, 2001, 23.

76. D. HENDERSON, *o.c.*, 19.

77. G. VERHOFSTADT, "De paradox van het antiglobalisme", *De Morgen*, 26 september 2001, 13.

78. B. GRIFFITHS, "The Business Corporation as a Moral Community", in B. GRIFFITHS, R. SIRICO, N. BARRY, F. FIELD, *Capitalism, Morality and Markets*, London, The Institute of Economic Affairs, 2001, 23.

79. J.-M. GUEHENNO, *De Toekomst van de Vrijheid*, Tielt, Lannoo, 2000, 21-55.

80. P. CLITEUR, G. VAN DER LIST, *Filosofen van het hedendaags liberalisme*, Kampen, Kok Agora, 1990, 11.

81. A. DOLLE, "Het politieke is te persoonlijk geworden", *NRC Handelsblad*, 29 november 1997.

82. A. DOLLE, *o.c.*

sector zijn er zonder noemenswaardige inspanningen in gelukt hun inzichten te gelde te maken bij de publieke sector. Dit 'managerialism' zal vervolgens leiden tot een 'reinventing government'.⁸³ De vandaag in ons land aan de gang zijnde Copernicushervorming die momenteel de oude ministeries transformeert tot nieuwe federale overheidsdiensten zijn een getuige van het gegeven dat het 'managerialism' ook zijn intrede zal doen in de klassieke gezagsdepartementen justitie en binnenlandse zaken.

In het bedrijfsleven zelf heeft het 'security management' als het management toegepast in het domein van de misdaad en straf sinds het begin van de jaren '90 een autonome positie in het managementdenken verworven. Het past in de aandacht van het bedrijfsleven voor het gegeven 'corporate governance'. Deze vanuit Groot-Brittannië komende trend stelt dat alle in de onderneming betrokken actoren de vraag naar en nood aan een ethische dimensie in de bedrijfsvoering hebben. De aandeelhouders, de bedrijfsleiding, de werknemers, de vakbonden, de media, de overheid, kortom het totale maatschappelijk spectrum waarin een onderneming en/of organisatie werkzaam is, heeft nood aan een deugdelijk bestuur. Het gedrag van de medewerkers moet in overeenstemming zijn met de wet en de moraal van het zakenleven. Audits en interne controle worden in dit perspectief noodzakelijk.⁸⁴

4.3. DE WETENSCHAPPELIJKE ONDERSTROOM

De essentie van de wetenschappelijkheid van de criminologie ligt in haar kennisobject. Dit is het verbreden en verdiepen van het inzicht in de criminologische relatie dader – daad – slachtoffer – etiologie – reactie. De aandacht van de criminologie voor het bedrijfsleven en de private veiligheidszorg is altijd marginaal geweest. Een eerste stap in de richting van het bedrijfsleven werd gezet door E. SUTHERLAND met de introductie van het begrip 'white collar crime'. Later deden dan weer de concepten 'corporate crime' of 'economic crime' en 'occupational crime' hun intrede. Recenter is het inzicht dat het ondernemersmodel en de relatie tussen de criminaliteit en het bedrijfsleven wordt overgenomen als referentiekader in de maatschappelijke belangstelling voor de georganiseerde misdaad.⁸⁵ Een bredere criminologische aandacht voor het bedrijfsleven en de private veiligheidszorg zou wel eens voor een ommekeer in de criminologie kunnen zorgen. De criminologie als een 'rendez-vous'-subject rond criminaliteit functioneert immers in een permanent veranderende samenleving.

Elke wetenschapper heeft de opdracht de maatschappelijke werkelijkheid te interpreteren. Omdat de activiteiten van grote ondernemingen onze samenleving in sterke mate en in de meest uiteenlopende levensdomeinen bepalen is het voor de criminologie niet langer verantwoord om de zakenwereld, al dan niet omgeven met een mystiek aura, buiten haar wetenschapsdomein te houden. Het citaat

83. D. OSBORNE, T. GAEBLER, *Reinventing government. How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*, New York, Plume, 1993, 405 p.

84. VBO, "Corporate Governance", *VBO-bulletin*, maart 1998, 9-11; VBO, "Corporate Governance in niet-genoteerde vennootschappen", oktober 2001, 16 p.

85. M. FINDLAY, *The Globalization of Crime*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, 138-168.

‘not much moves and shakes in the world without them’ uit een bijdrage in het gezaghebbende tijdschrift *Fortune* uit 1988 heeft nog niets van haar actualiteitswaarde ingeboet.⁸⁶

Andere auteurs vinden ook dat de criminologische interesse voor het bedrijfsmatige en het bedrijfsleven nieuwe impulsen kan geven aan de criminologie. Naar aanleiding van een congres rond witteboordencriminaliteit⁸⁷ en een congres over financieel rechercheren⁸⁸ besloten H. DE DOELDER en B. HOOGENBOOM dat multi- en interdisciplinariteit een geloofwaardig streven in zich houden, maar dat er zich op deze weg barrières kunnen bevinden. In het kader van de fraude stellen ze zelfs dat deze barrières te beslechten zijn door de wil tot samenwerking tussen publieke diensten en ondernemingen, politie met particulieren, accountants met opsporingsambtenaren en wetenschappers met praktijkmensen. Kortom, van de onderneming tot de academische wereld. Door deze samenwerking kunnen de diverse onderzoeksmethoden van de verschillende disciplines worden gebruikt als oplossing van een en dezelfde zaak.⁸⁹ B. HOOGENBOOM ziet deze evolutie als een mogelijkheid om als het ware af te rekenen met het ‘provincialisme’ van de Nederlandse criminologie. De Nederlandse criminologie blijft immers netjes over de gebaande paadjes lopen, daar waar het bedrijfsleven het initiatief naar zich heeft getrokken om kennis te vergaren over criminaliteit binnen en door ondernemingen.⁹⁰ Criminologische kennis dient volgens hem evenzeer te putten uit de inzichten van de management-wetenschappen.⁹¹

In het Verenigd Koninkrijk is eenzelfde benaderingswijze aanwezig. M. GILL van het Scarman Centre for the Study of Public Order van de Leicester University benadert de criminologie in een identieke zin wanneer hij zich de vraag stelt ‘what have you criminologists been doing all these years?’ Volgens hem moeten de werknemers, de ondernemingen, het wetgevend kader en de criminaliteitspreventie in relatie tot het bedrijfsleven meer de aandacht van de criminologen verdienen.⁹² Ook in zijn concept van ‘crime risk management’ of het ‘thinking of more effective ways of making situations less conducive to crime’ kunnen we deze ondertoon waarnemen.⁹³ M. BUTTON van de University of Portsmouth heeft

86. F. KATAYAMA, W. BELLIS, ‘The World’s 50 biggest industrial corporations’, *Fortune*, 1 augustus, 1998.

87. M. COOLS, “Werknemersfraude: preventie door een intern beveiligingssysteem”, in H. DE DOELDER, B. HOOGENBOOM, *Witteboorden-criminaliteit in Nederland*, Deventer, Gouda Quint, 1997, 19-23.

88. M. PHEIFFER, G. BAKKER, “Multidisciplinair optreden: noodzaak of dwangbuis”, in H. DE DOELDER, B. HOOGENBOOM, *Financieel Rechercheren*, Rotterdam, Gouda Quint, 1998, 40-49.

89. H. DE DOELDER, B. HOOGENBOOM, *o.c.*, p. 114-120.

90. B. HOOGENBOOM, “Crisis in de misdaadanalyse”, in R. KAMERLING, W. VERHOOG, I. KEULENEER, *Vijftien over Forensische Accountancy*, Amsterdam, Koninklijke NIVRA, 1998, 42-43.

91. B. HOOGENBOOM, “Van oude mensen en dingen die voorbijgaan: criminologie in 2018”, in G. BRUINSMA, H. VAN DE BUNT, G. ROVERS, *Vooruitzichten in de criminologie*, Amsterdam, Vrije Universiteit Amsterdam, 1999, 149-150.

92. M. GILL, “Introducing crime at work”, in M. GILL, *Crime at work, studies in security & crime prevention*, Leicester, Perpetuity Press, 1994, 1.

93. M. GILL, *Crime at work, increasing the risk for offenders*, Volume II, Leicester, Perpetuity Press, 1998, 17.

het in die context over het gegeven dat de studie van de private veiligheidszorg 'under-researched' is.⁹⁴

Criminologen werden vanuit hun opleiding traditioneel tewerkgesteld in de politionele en justitiële beroepen met uitlopers naar de publieke en private hulpverlening. Een aantal onder hen vond de weg naar het bedrijfsleven en was actief in de meest diverse functies die grote ondernemingen rijk zijn. Vandaag vinden we steeds meer criminologen terug die werkzaam zijn in de private veiligheidssector.

De eerste generatie private veiligheidsagenten zou men kunnen typeren als 'verliezers en scharrelaars' die zeer graag in het reguliere veiligheidsapparaat hadden gefunctioneerd maar er nooit toe kwamen er een professionele betrekking op te nemen. Ze zijn als het ware aangespoeld in de private veiligheidszorg. In de jaren '70 doen vooral Noord-Amerikaanse multinationals, die gevestigd zijn in ons land, beroep op de zogenaamde tweede generatie. Dit zijn de doorgaans betere en zeer gemotiveerde medewerkers uit de reguliere politie- en inlichtingendiensten die de overheid verlaten om het 'security management' binnen het bedrijfsleven gestalte te geven. Midden jaren '80 doen dan de eerste criminologen hun intrede in deze voor hen nieuwe arbeidsmarkt op basis van hun universitaire opleiding.

Deze derde generatie heeft de insteek van de huidige vierde generatie vereenvoudigd. Deze laatste generatie heeft in haar opleiding reeds kennis kunnen maken met de criminologische relevantie van de private veiligheidszorg en dit vanuit een theoretisch en praktisch oogpunt. Het was B. DE SCHUTTER die als eerste hoogleraar deze trend onderkende en aan de Vrije Universiteit Brussel in 1992 het keuzevak 'capita selecta beveiliging' introduceerde. Sinds 1999 is dit onder impuls van C. ELIAERTS een verplicht opleidingsonderdeel in de eerste licentie criminologische wetenschappen geworden onder de benaming 'bewakings- en beveiligingsmanagement'. Ook P. HEBBERECHT en P. PONSAERS hebben het academisch belang van dit opleidingsonderdeel ingezien en dit in 1999 aan de Universiteit Gent gebracht als het keuzevak 'private politie en justitie' voor de eerste en tweede licentie criminologische wetenschappen. Ook in de master-opleiding is het keuzevak 'private policing and security in Europe' voorzien.

Dat deze opleidingsonderdelen hun nut hebben, kunnen we reeds terugvinden in de resultaten van de bevraging onder de aan de Vrije Universiteit Brussel afgestudeerde criminologen die door de alumni-vereniging 'Kriminologisch Genootschap Brussel' naar aanleiding van de visitatiecommissie werd gevoerd.⁹⁵ Al tijdens de stage zijn er studenten die duidelijk kiezen voor het bedrijfsleven. Op de 129 respondenten bleken er 15 een betrekking te hebben in het bedrijfsleven in het algemeen en in de private veiligheidszorg in het bijzonder. Ook voor de criminologen is de private veiligheidszorg een arbeidsmarkt geworden die bovendien alle kiemen in zich heeft om zich verder te ontwikkelen tot een gelijkwaardige en op korte termijn zelfs betere (internationale) werkgever dan de overheid met haar traditionele criminologische betrekkingen.

94. M. BUTTON, *o.c.*, 6-9.

95. VAKGROEP CRIMINOLOGIE, *Zelfstudierapport visitatiecommissie opleiding criminologische wetenschappen*, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 2000.

Het past in deze optiek stil te staan bij het financieel rechercheren. Het financieel rechercheren wordt door M. PHEIJFFER, J. KUIJL, A. VAN DIJK en G. BAKKER omschreven als een vorm van onderzoek, waarbij ten behoeve van de rechtshandhaving, financiële deskundigheid wordt aangewend teneinde al dan niet financiële gegevens te verzamelen, te controleren, te veredelen, te bewerken en te analyseren.⁹⁶ Sinds 11 september 2001 is deze onderzoeksvorm zeer actueel in de aanpak van het terrorisme. Deze onderzoeken gebeuren eveneens door de private sector. We denken hierbij dan aan de banken, de accountantskantoren en de recherchebureaus. Belangrijker is echter dat bijvoorbeeld in Nederland de overheid zelf opdrachtgever kan zijn om het financieel rechercheren toe te vertrouwen aan de private sector. Dit in het kader van onderzoeken waarbij de overheid als benadeelde partij betrokken is, ze optreedt als uitvoerster van en toezichthoudster op de naleving van economische maatregelen en/of milieumaatregelen, in het kader van nieuwe regelgeving of zelfs in het kader van strafrechtelijke inbreuken.⁹⁷ Hetzelfde kan worden gesteld met betrekking tot de forensische accountancy of het specialistisch deelterrein van de bijzondere onderzoeken, waarbinnen accountants zich ten behoeve van de betrokken deelnemers aan een (potentieel) rechtsgeding, bezighouden met hogergenoemde onderzoeken.⁹⁸ In het actieterrein van het financieel rechercheren treffen we de derde generatie privé-detectives aan in de grote consultantkantoren type: KPMG, Ernst & Young, PricewaterhouseCoopers en Deloitte & Touche.

Vanuit het financieel rechercheren en de evolutie ervan naar de forensische accountancy ontwikkelt zich op de grens van het straf(proces)recht, de criminologie en de criminalistiek een geheel van forensische wetenschappen en expertises onder de algemene noemer van de 'forensische dienstverlening'. Deze dienstverlening wordt bij wijze van spreken ook op de markt geplaatst. Aan de Universiteit Leiden en de Universiteit Nijenrode werden in 2000 postacademische vormingen in de forensische accountancy en de 'forensic business studies' opgezet die momenteel worden gedoceerd onder impuls van C. SCHAAP, M. PHEIJFFER en B. HOOGENBOOM. Ook in België heeft de Universiteit Antwerpen Management School onder leiding van M. DE SAMBLANX in die zin in 2000 en dit in samenwerking met de federale overheidsdienst justitie, de school voor criminalistiek en criminologie in het bijzonder, een masteropleiding in 'forensic auditing' opgezet waarin publieke en private actoren academisch worden gevormd in het financieel of forensisch rechercheren.

Ook de 'law and economics'-benadering mag in deze wetenschappelijke onderstroom niet ontbreken. Deze van oorsprong angelsaksische richting in de economie kan worden gedefinieerd als de economische analyse en/of studie van het recht.

Gebruikmakend van een economische methodologie enerzijds en een conceptueel kader anderzijds heeft de 'law and economics'-benadering vooral oog voor

96. M. PHEIJFFER, J. KUIJL, A. VAN DIJK, G. BAKKER, *Financieel Rechercheren: Theorie en praktijk*, Deventer, Kluwer, 1997, 139.

97. M. PHEIJFFER, J. KUIJL, A. VAN DIJK, G. BAKKER, o.c., 106-122.

98. M. PHEIJFFER, J. KUIJL, *De Forensisch Accountant: een veeleisend beroep*, Deventer, Kluwer, 1997, 11; M. PHEIJFFER, *De forensisch accountant: het recht meester*, Koninklijke Vermande, Den Haag, 2000, 163-202.

de economische gevolgen van het recht. Dit op het niveau van de formele regelgeving, de evaluatie van de gevolgen ervan en de transactiekosten bij contracten en verbintenissen.⁹⁹ In relatie tot het straf(proces)recht heeft de 'law and economics'-benadering aandacht voor de economische analyse van het crimineel gedrag op zich, de econometrie van de effecten van de criminaliteitspreventie, de economie van de straf en de politionele en justitiële veiligheidszorg.¹⁰⁰ Het in 1955 te Londen door A. FISHER opgerichte 'Institute of Economic Affairs'¹⁰¹ fungeert als 'think tank' evenzeer in dit domein. Het pleit voor een radicale privatisering, 'marketisation' en civilianisation' in de veiligheidszorg (criminaliteitspreventie, politie en gevangeniswezen) gebaseerd op kostenbeheersing en efficiëntie.¹⁰²

Het is de verdienste geweest van G. BECKER¹⁰³ en G. STIGLER om economische inzichten te betrekken op criminaliteit. Deze beide Nobelprijswinnaars economie plaatsen elk menselijk gedrag, dus ook criminaliteit, in een economisch perspectief. Criminelen streven naar nutsmaximalisatie door het afwegen van kosten en baten.¹⁰⁴ In hun optiek kan de strafrechtshandhaving worden geprivatiseerd.¹⁰⁵ De economische benadering werd door R. CLARKE en D. CORNISH verder in de criminologische theorievorming ontwikkeld in de rationele keuzebenadering ('rational choice theory') waar men de nadruk legt op de besluitvorming die aan het al dan niet plegen van een misdrijf vooraf gaat. De crimineel is een 'reasoning criminal'.¹⁰⁶ Het werk van R. CLARKE op de 'Home Office Research and Planning Unit' met betrekking tot de situationele criminaliteitspreventie en de 'defensible space' benadering¹⁰⁷ heeft ook de private veiligheidszorg in een ander perspectief geplaatst. Situationele criminaliteitspreventie is in zijn brede vorm immers 'a matter of responsabilizing citizens so that they assume control of their own security'.¹⁰⁸

Deze onderstromen in de private veiligheidszorg ontdekken we evenzeer in meerdere of in mindere mate in de in opdracht van de Nederlandse Minister van Justitie, A. H. KORTHALS, door B. HOOGENBOOM uitgevoerde scenariostudie. Uitgaande van de maatschappelijke evoluties en de toenemende gelegenheidsstructuren reduceert hij de gevolgen ervan voor toezicht en opsporing bij de finan-

99. W. HIRSCH, *Law and Economics: an introductory analysis*, San Diego, Academic Press, 1999, 4-6; T. KIRAT, *Economie du droit*, Paris, Editions La Découverte, 1999, 7.

100. W. HIRSCH, o.c., 217-250.

101. K. DIXON, *Les évangélistes du marché*, Paris, Raisons d'Agir Editions, 1998, 26-39.

102. D. PYLE, *Cutting the costs of crime: the economics of crime and criminal justice*, IEA Hobart Paper 129, London, 1995, 45-59.

103. G. BECKER, *The economic way of looking at behavior: the Nobel lecture*, Stanford University, 1996, 6-9; G. BRUINSMA, H. VAN DE BUNT, "Misdrijven uit berekening", *TvCr* 1993, afl. 2, 101-102.

104. C. ELIAERTS, *Criminologie*, Brussel, Dienst Uitgaven VUB, 1997, 216-218.

105. G. BECKER, G. STIGLER, "Law enforcement, malfeasance, and compensation of enforcers", *The Journal of Legal Studies* 1974 in H. KERKMEESTER, "De strafrechtstheorie van Gary Becker", *DD* 23 (1993), afl. 3, 229.

106. I. TAYLOR, "The Political Economy of Crime", in M. MAGUIRE, R. MORGAN, R. REINER, *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, Clarendon Press, 1997, 292-297.

107. E. KLEEMANS, "De rationele keuzebenadering", in E. LISSENBERG, S. VAN RULLER, R. VAN SWAANINGEN, *Tegen de Regels III: een inleiding in de criminologie*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1999, 147.

108. R. SULLIVAN, *Liberalism and Crime: The British Experience*, Lanham, Lexington Books, 2000, 127.

cieel-economische criminaliteit tot het scenario van de 'vergruizende staat' en dit van de 'corporate governance'.

In de 'vergruizende staat' verliest de overheid, door een onvoldoende aanpassing aan de maatschappelijke veranderingen, de zeggenschap over de aanpak van de criminaliteit ten gevolge van ondermeer: internationalisering, privatisering, ongebreidelde organisatiecriminaliteit, fraude, werknemerscriminaliteit, politiecorruptie, een gebrek aan politieke visie en ambtelijke verkokering. Tussen de politiek-bestuurlijke denkkaders en de maatschappelijke werkelijkheid gaapt een onoverbrugbare kloof. Het 'corporate governance'-scenario stelt dat de staat zich heeft aangepast aan de maatschappelijke veranderingen en bestrijdt samen met het bedrijfsleven de verschillende vormen van criminaliteit. Er is als het ware een coproductie tussen de overheid en het bedrijfsleven. Marktwerking, transparantie, integriteitsbewaking en publiek-private samenwerking is een realiteit geworden.¹⁰⁹ Scenario's hebben iets weg van voorspellen, keuzes maken en zelfs doemdenken. Anderzijds laten ze toe kritisch en in volle wetenschappelijke vrijheid stil te staan bij een aantal toekomstige mogelijkheden. B. HOOGENBOOM geeft zelf in het 'corporate governance'-scenario als de te verwachten evolutie.

5. Besluit

Het trekken van een besluit voor een bijdrage kan op verschillende wijzen. Men herhaalt in samenvattende vorm het voorgaande of men tracht alsnog iets toe te voegen. We kiezen voor deze laatste aanpak en wensen nog drie vragen te beantwoorden. Is de private veiligheidszorg een recent dan wel een al altijd bestaand fenomeen en welk zijn de te verwachten evoluties? Is de veiligheidszorg een zoveelste uiting van een herlevend neo-liberalisme en waarom is het wetenschappelijk onderzoek doorgaans negatief?

De private politiezorg is van alle tijden en culturen. Reeds in het Romeinse rijk werden ex-gladiatoren ingezet voor de bewaking en bescherming van de burgers¹¹⁰ en wisten sommige keizers private milities te doen integreren in hun Praetoriaanse Wacht. De 'germani corporis custodes' waren Germaanse burgers die werden gerekruteerd om de lijfwacht van de Juliaanse en Claudiaanse keizers te vormen naast de reguliere Praetoriaanse Wacht.¹¹¹ De in de 16de en 17de eeuw in het Verenigd Koninkrijk bestaande 'thief-takers' en 'informers'¹¹² leven vandaag in de Verenigde Staten nog voort als het fenomeen van de premiejagers of 'bounty hunters' op wie door de reguliere politie en justitie nog steeds beroep wordt gedaan.¹¹³ Ook in België hebben we kunnen vaststellen dat de private politie evolueerde over schutterijen, burgerwachten, private milities, bewakings- en beveiligingsondernemingen, interne bewakingsdiensten, privé-detectives, por-

109. B. HOOGENBOOM, *'t Neemt toe, men weet niet hoe. Scenariostudie financieel-economische criminaliteit in 2010*, Den Haag, Koninklijke Vermande, 2001, 186 p.

110. C. SALLES, *Straatmadeliefjes en schandknappen. De zelfkant van de oudheid*, Amsterdam, Flamingo Pockets, s.d., 182.

111. B. RANKOV, *Guardians of the Roman Empire*, Oxford, Osprey Publishing, 1999, 11-12.

112. L. JOHNSTON, o.c., 6-9.

113. C. KEANE, D. THORSON, *Premiejagers*, Amsterdam, Meulenhoff bv, 1998, 287 p.; J. PELEMAN, "Privatisering van veiligheid", *Samenleving en politiek* 1998, afl. 6, 12.

tiers, voetbalstewards, buurt- en winkelinformatienetwerken, security consultants tot forensische dienstverleners. In de bestaande veiligheidszorg heeft de private component haar marktpositie ingenomen om niet meer te verdwijnen. In onze democratie die hand in hand gaat met een op de vrije markt gebaseerde economie¹¹⁴ zal de dienstverlenende sector waartoe de private veiligheidszorg behoort evenzeer een 'rise of the service economy'¹¹⁵ meemaken.

In die zin is het wachten op een verdere uitbreiding van de private veiligheidszorg in bijvoorbeeld het inzetten van de private veiligheidsactoren door publieke rechtspersonen bij de handhaving van de verkeersveiligheid, het onthaal in politiekantoren, de politionele preventie, de slachtofferzorg, het transport van gedetineerden, de bewaking van de hoven en rechtbanken, de aanpak van de financieel-economische criminaliteit, het innen van geldboetes en het uitbesteden van de gevangenen. De kost die de huidige politiehervorming met zich brengt zou weleens een katalysator voor deze evolutie kunnen zijn.

Ook vanuit ideologische hoek bestaat de interesse voor de private politie reeds lang. Het was G. DE MOLINARI, de Frans-Belgische hoofdredacteur van het 19de-eeuwse 'Journal des économistes'¹¹⁶ die als eerste een ideologisch pleidooi hield om de politiezorg enkel aan de markt over te laten.¹¹⁷ De Noord-Amerikaan L. SPOONER stelde in zijn 19de-eeuws anti-etatistisch pamflet een zelfde discours voor met betrekking tot de justitie.¹¹⁸ Vandaag wordt de discussie omtrent de private veiligheidszorg vooral door haar tegenstanders eenvoudigweg opgediend met een (neo-)liberale saus. Deze politieke theorie lijkt wel des duivels te zijn. Een reden te meer om dit ideologisch discours en haar vermeende stellingname te duiden. Liberalisme staat voor een politieke theorie waarin 'only individuals count' en 'everybody count as one, nobody as more than one' en waarbij elke burger de mogelijkheden in zich heeft om zijn eigen waarden, normen en projecten te realiseren.¹¹⁹ Een maximale individuele vrijheid wordt gekoppeld aan een maximale individuele verantwoordelijkheid. In deze politieke theorie kan men een aantal bewegingen ontdekken die in meer of mindere mate ook aandacht hebben besteed aan de publieke en private veiligheidszorg.¹²⁰

Het constitutioneel liberalisme van bijvoorbeeld: J. LOCKE, C. DE MONTESQUIEU, B. CONSTANT, A. DE TOCQUEVILLE, F. GUIZOT, R. ARON en K. POPPER wenst bovenal de individuele rechten en vrijheden te beschermen tegen de overheid en aanvaardt het bestaan van een publieke veiligheidszorg. Een liberale koepelstaat en 'l'état-gendarme' dient te volstaan. Een andere positie wordt ingenomen door het Frans politiek-economisch liberalisme van onder andere: J. TURGOT, J.-B. SAY, F. BASTIAT, C. COMTE, C. DUNOYER en G. DE MOLINARI. Deze beweging legt de na-

114. E. DE KEULENEER, *Het Land der Filialen*, Roeselare, Roularta Books, 1997, 11. (92)

115. A. TURNER, *Just Capital. The Liberal Economy*, London, Macmillan, 2001, 53- 59.

116. A. LAURENT, *Les grands ciurants du libéralisme*, Paris, Armand Colin, 1998, 45-46.

117. M. ROTHBARD, *For a New Liberty: the Libertarian Manifesto* San Francisco, Fox & Wilkes, 1973, 219.

118. L. SPOONER, *Outrages à Chefs d'Etat*, Paris, Les Belles Lettres, 1991, 169-204.

119. M. COOLS, "Liberale visies op veiligheid en politie", in M. COOLS, D. MAHIEU, *Liberale visies op veiligheid en politie*, St-Eloois-Vijve, Mys & Breesch uitgevers, september 1998, 6.

120. A. LAURENT, o.c., 96 p.; P. MANENT, *Les libéraux*, Paris, Hachette, 1986, Tome I, 378 p., Tome II, 520 p.; P. CLITEUR, A. KINNEGING, G. VAN DER LIST, *Filosofen van het klassieke liberalisme*, Kampen, Kok Agora, 1993, 318 p.; P. CLITEUR, G. VAN DER LIST, *Filosofen van het hededaags liberalisme*, Kampen, Kok Agora, 1990, 156 p.

druk op het primaat van het natuurrecht, de private eigendom, het individueel belang en de nutswaarde. Zo moet voor J.-B. SAY 'l'état-minimum' voldoen en voor C. DUNOYER opnieuw 'l'état-gendarme'.¹²¹ G. DE MOLINARI pleit zeer duidelijk voor een private veiligheidszorg en F. BASTIAT hekelt de rol en het bestaan van de staat. Met "L'Etat, c'est la grande fiction à travers laquelle tout le monde s'efforce de vivre aux dépens de tout le monde"¹²² is ook zijn keuze voor de marktwerking duidelijk. In het Angelsaksisch politiek-economisch liberalisme van onder meer A. SMITH, T. MALTHUS, J. MILL, D. RICARDO en J. BENTHAM komt de aandacht vooral te liggen op de vrije marktwerking, het utilitarisme, de marginale nutswaarde en de verhouding tussen waarde en arbeid. De veiligheidszorg is een taak voor de overheid omdat ze een positieve invloed heeft op de werking van de vrije markt. Vanuit een louter economisch oogpunt past ook de 'Oostenrijkse school' in deze beweging. L. VON MISES en F. VON HAYEK tekenen voor een zichzelf spontaan ordenende samenleving gebaseerd op het methodologisch individualisme. In de veiligheidszorg dient de staat zich te beperken tot het nastreven van een 'rule of law' in een 'minimal state'. Het sociaal-liberalisme van J.-S. MILL, het ordo-liberalisme van W. ROPKE en het politiek-liberalisme van J. RAWLS benadrukken een vrije marktwerking met noodzakelijke sociale correcties. Ze kunnen als voorlopers van de zogenaamde 'derde weg' worden beschouwd.

Neo-liberalisme daarentegen staat in haar simplisme enerzijds voor 'Thatcherism' en 'Reaganomics' en anderzijds voor de economische bijdragen van F. VON HAYEK en M. FRIEDMAN. Dit liberalisme staat ook dikwijls synoniem voor haar Noord-Amerikaanse radicale versie dat we kennen als het radicaal-liberalisme. Ook hier is enige nuancering noodzakelijk. Het neo-liberalisme is een rehabilitatie van de klassieke 'laissez faire, laissez passer' benadering. Een goede definitie vinden we bij G. DOSTALER. Het gaat "essentiellement d'une manière de voir les rapports entre l'ordre social et l'économie. Le marché est désormais conçu comme un mécanisme naturel qui, laissé à lui-même, engendre spontanément équilibre, stabilité et croissance. Les interventions des pouvoirs publics ne peuvent que perturber cet ordre."¹²³ Deze beweging is inderdaad voorstander van een minimale staat en erkent het bestaan van een private veiligheidszorg. De grootste ideologische pleitbezorgers van de private veiligheidszorg vinden we echter bij de libertarische beweging.

Het libertarisme is te positioneren bij het neo-liberaal economisch denken van F. VON HAYEK, M. FRIEDMAN en L. VON MISES enerzijds en in de politieke en rechtstheorie van R. NOZICK, M. ROTHBARD en D. FRIEDMAN anderzijds. Het libertarisme combineert het vrije-marktdenken met ethische vrijheid. Centraal staat het 'self owners'-concept. Het uitgangspunt is dat iedere persoon vrij moet zijn om te doen wat hij wil zonder hierbij de gelijke vrijheid van anderen te beperken. Elke vorm van menselijke samenwerking is gebaseerd op vrijwilligheid en

121. H. SEMPE, "Actualité ou permanence des réflexions économiques chez Frédéric Bastiat", in x., *Un Libéral: Frédéric Bastiat*, Toulouse, Presses de l'Institut d'Etudes Politiques de Toulouse, 1988, 115.

122. J. GARELLO, *Frédéric Bastiat: Ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas – Choix de Sophismes et de Pamphlets économiques*, Romillat, Paris, 2001, 19.

123. G. DOSTALER, *Le libéralisme de Hayek*, Paris, Editions La Découverte, 2001, 107.

niet op dwang en geweld. Dit wil zeggen dat de fysische en psychische integriteit door niets of niemand kan worden geschonden en dat elkeen het recht heeft zich tegen deze schendingen te verdedigen en te verzetten. Dit 'non aggression axiom' geldt evenzeer voor de bescherming van de private eigendom.¹²⁴

Het libertarisch zelfbeschikkingsmodel gaat ervan uit dat politie en justitie niet per definitie overheidstaken zijn. Politie en justitie functioneren slechts door het bestaan van belastingen en leveren diensten zonder dat de individuele burger er om vraagt, laat staan behoefte aan heeft. Bovendien betaalt de burger zonder dat er verantwoording wordt afgelegd met betrekking tot kwaliteit, efficiëntie en professionalisme. In die zin stelt M. ROTHBARD dat 'police service is not free, it is paid for by the taxpayer'. In zijn visie heeft het individu het recht om politiezorg te kopen op de vrije markt bij politiebedrijven (police companies). Daar geen enkele private politie zich uit de markt wil prijzen hebben ze er alle belang bij om een hoge kwaliteit aan een lage prijs te leveren. Op termijn wordt deze dienstverlening door de werking van vraag en aanbod en de hieruit voortvloeiende schaalvoordelen goedkoper voor de burger. Elk individu koopt zijn politiezorg dus op maat. Indien verschillende private polities met elkaar in conflict komen leggen ze hun conflict ter oplossing voor aan een arbiter (private court). Deze arbiters beschikken niet langer over een monopolie en zijn zelf onderhevig aan de marktwerking. Ze hebben er alle belang bij om hun diensten te verkopen aan potentiële klanten die op hen een beroep zullen doen wanneer ze een conflict wensen te laten beslechten. In deze criminaliteitsbeheersing staat het slachtoffer en diens recht op het herstel van schade veroorzaakt door de dader centraal. De dader wordt een schuldenaar en het slachtoffer een schuldeiser.¹²⁵ D. FRIEDMAN werkt deze gedachtegang verder uit. De markt stelt één 'ordehandhaver' aan, namelijk deze die door het individu wordt gekozen. Het beheersen van criminaliteit gebeurt door het vrijwillig afsluiten van overeenkomsten die door arbitrage worden beslecht en waar het slachtoffer zelfs het recht heeft om zijn zogenaamde 'vervolgingsrechten' te verkopen aan de meest biedende. Slachtoffers van criminaliteit kunnen een beroep doen op een privaat georganiseerde en in de vrije markt functionerende beschermingsinstantie (private protection agency) om het herstel van hun schade te bekomen of om dit recht zelfs te verkopen. Deze instanties verkopen bescherming tegen daders van criminaliteit en verzekeren hun klanten tegen de schade aangericht door deze daders. Ze dienen een zo groot mogelijke kwaliteit tegen een zo laag mogelijke prijs te leveren. Ook de dader van criminaliteit heeft het recht om op een dergelijke instantie beroep te doen. Het spreekt voor zich dat dit kan leiden tot conflicten en zelfs escaleren tot geweld of het doen zegevieren van het recht van de sterkste. Daar beide beschermingsinstanties in een vrije markt functioneren hebben ze commerciële belangen die niet gediend zijn door geweld dat per definitie kosten met zich meebrengt. Hun potentieel conflict zullen ze bijgevolg voorleggen aan

124. W. BLOCK, "Libertarian Perspective on Political Economy" in H. BOUILLON, *Libertarians and Liberalism*, Aldershot, Ashgate, 1996, 16-17; A. DE WOLF, S. VAN GLABBEK, *De markt voor vrijheid – 25 jaar libertarisme en klasiek-liberalisme in de Lage Landen*, Pöszneck, Libertarisch Centrum, 2001, 597 p.

125. M. ROTHBARD, *For a New Liberty: the Libertarian Manifesto*, San Francisco, Fox & Wilkes, 1973, 215-241.

een lokale arbiter die zelf weer een commerciële organisatie is (local arbitration firm). Deze arbiter heeft er alle belang bij om tot een oplossing te komen opdat hij in de toekomst nog als arbiter zou kunnen functioneren. Hij heeft slechts tot taak oplossingen aan te reiken en heeft geen dwangmiddelen ter beschikking om ze te bekrachtigen. Wanneer er geen oplossing komt staat het alle partijen opnieuw vrij om naar een concurrerende arbiter te gaan. Arbiters zullen in de vrije markt beoordeeld worden op hun capaciteiten om tot oplossingen te komen, een kwaliteitsvolle reputatie op te bouwen inzake eerlijkheid, snelheid en efficiëntie.¹²⁶

Menswetenschappers en criminologen in het bijzonder staan per definitie voor een ideologische onderbouw in hun wetenschappelijk discours. Dit ontkennen is ijdel en huichelachtig.¹²⁷ Wie het vrij onderzoek in het vaandel voert moet bovenal vrij en eerlijk zijn. De aandacht en interesse voor de private veiligheidszorg is vanuit de 'tuin van akademos' eerder negatief geweest. Dit heeft misschien te maken met het gegeven dat de sociaal-etatistische visie er de dominante 'Weltanschauung' is. Op zich verklaarbaar daar deze wetenschapsbeoefening het vooral moet stellen met het van overheidswege afkomstige belastingsgeld. F. VON HAYEK stelt het nog anders en scherper. Er moeten geen 'original thinkers' of 'experts' zijn doch enkel academici die over de vaardigheden beschikken om over tal van onderwerpen visies en opinies te ontwikkelen, te vertellen en te presenteren en deze terug te koppelen in het 'socialistisch denken'. Het voordeel van deze ideologie was gelegen in het feit dat het de burgers een utopisch maatschappelijk model kan aanbieden. Hierin is volgens F. VON HAYEK het liberalisme mislukt. Eens de politieke en economische vrijheid verworven was, ontkiemde haar eigen ondergang al.¹²⁸ M. VARGAS LLOSA heeft het terzake over de intellectueel die een strategie hanteert om te overleven, carrière te maken en vooruit te komen of die enkel de tactiek van de positiebepaling hanteert.¹²⁹ In die context moet de politiek van T. BLAIR en zijn 'New Labour' met betrekking tot de privatisering van het gevangeniswezen als een opdoffer zijn aangekomen. Alle ideologische verkiezingsbeloften ten spijt, om geen nieuwe private gevangenis te bouwen en de al geprivatiseerde terug in de overheidsstructuur onder te brengen, heeft 'New Labour' net het tegenovergestelde gedaan. Ze bevestigde de bestaande politiek en gaf de toestemming voor de bouw van twee nieuwe private gevangenis. Misschien past de duiding van deze 'Labour U-turn'¹³⁰ in de verdere zoektocht naar waarheid en kennis?

126. D. FRIEDMAN, *The Machinery of Freedom: Guide to Radical Capitalism*, Chicago, Open Court, 1989, 114-120; C. HOCEPIED, "Geen ideologie maar koele wetenschap, over David Friedman in Nederland", in A. DE WOLF, S. VAN GLABBEK, o.c., 383-386.

127. M. COOLS, "God is dood, Marx ook. Vrij naar Nietzsche en Fukuyama", *De orde van de dag*, december 2000, aflevering 12, 24.

128. F. HAYEK, "The Intellectuals and Socialism", o.c., 9-26.

129. M. VARGAS LLOSA, *De vis in het water, een autobiografie*, Amsterdam, Meulenhoff, 1994, 290-291.

130. PLETTINCK, V., *Privatisering van gevangenis in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en in België: een vergelijking*, licentiaatsverhandeling, Brussel, VU Brussel, ongepubliceerd, 2001, 30.